

DOI: 10.18524/2307–4558.2024.41.311206

УДК 811.163.2'282'373.46:392.813

ГОНЧАР Наталя Миколаївна,

кандидат філологічних наук, доцент, Ізмаїл, Україна; тел. +38 097 5117632; e-mail: nat.gonchar7@gmail.com;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1295-2992/>

НАЗВИ ОБРЯДОВОГО ХЛІБА В БОЛГАРСЬКИХ ДІАЛЕКТАХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Анотація. *Мета* статі — описати обрядову лексику, пов'язану з використанням хліба в обрядовому календарі болгар, вивчити й систематизувати терміносистему, яку використовують у болгарському континуумі, дослідити основні тенденції її розвитку в діалектах Подунав'я. *Предметом* розгляду є опис і функціонування терміносистеми випікання хліба та використання виробів із тіста в календарно-обрядовій системі болгар Подунав'я. *У результаті* проведеного дослідження проаналізовано та класифіковано найменування хліба й виробів із тіста, що функціонують у болгарських діалектах межириччя Дністра та Дунаю. Описано обряди, пов'язані з випіканням хліба на різні релігійні та сімейні свята у болгар Подунав'я. *Висновки.* У болгарських діалектах склалася доволі повна, ємна й цілісна система назв хліба й обрядів, де його використовують. Дослідження лексико-тематичного шару назв хліба та інших виробів із тіста дає достатнє уявлення про характер діалектної лексики та збережені нею архаїчних ознак. Більшість найменувань хліба й інших виробів із тіста у болгарських говірках півдня України сформовано на загальнослов'янському ґрунті. Ця лексична група відбиває семантичну специфіку місцевих діалектів.

Ключові слова: болгарські діалекти, мультилінгвізм, обрядова лексика, хліб, вироби з тіста, Бесарабія, Південь України, Подунав'я.

Постановка проблеми. На території України існує кілька мікроареалів із компактним проживанням представників різних національностей, де в межах одного населеного пункту можуть співіснувати кілька діалектів, споріднених і неспоріднених мов. На території одного з таких ареалів на півдні Одеської області компактно мешкає численна болгарська діаспора, що понад 200 років функціонує дистантно від метрополії. Особливість цього діалектного континууму полягає в тому, що він унаслідок новоствореного масиву, який сформувався внаслідок заселення території вихідцями з різних регіонів Болгарії і становить зону контактування різних типів болгарських діалектів із говірками української, румунської, гагаузької та російської мов. Одним із актуальних завдань діалектного дослідження таких ареалів є різноаспектне вивчення лексики в її сучасному стані та історичному розвитку. Необхідність системного вивчення лексико-тематичних шарів у болгарських діалектах півдня України зумовила актуальність роботи.

Зв'язок проблеми з попередніми дослідженнями. В опублікованих до сьогодні працях досліджено лексику деяких болгарських сіл Подунав'я [1; 2; 4; 5; 6; 7], складено словники говірок болгарських сіл Одещини [5; 9]. Однак досі немає системних описів лексико-семантичних шарів лексики цих переселенських говірок.

Постановка завдання. Дослідження виконано відповідно до тематики наукового проекту МОН України «Опис і картографування межириччя Дністра і Дунаю — нової європейської моделі безконфліктної взаємодії різносистемних мов і діалектів». Мета пропонованої статі — описати лексико-семантичну групу назв хліба та виробів із тіста й описати обрядові дії, пов'язані з випіканням та використанням хліба в календарних обрядах болгар, визначити семантику, символіку та функції цих обрядів, дослідити основні тенденції розвитку ЛСГ назв хліба й інших виробів із тіста в діалектах Подунав'я. Для реалізації поставленої мети потрібно було розв'язати низку завдань: зібрати відповідний мовленнєвий матеріал; описати та систематизувати терміносистему, залучену в дослідженні; виокремити автохтонні та запозичені лексеми. Матеріалом для аналізу послужили польові записи, здійснені в 2020–2022 рр. у болгарських селах півдня України. Збір матеріалу відбувався методом анкетування: респонденти записували відповіді на поставлені в анкеті запитання або записували усні відповіді на диктофони кореспондентів. Крім того, ми вибирали відповіді із диктофонних записів лінійних діалектних текстів.

Виклад основного матеріалу. Поява болгар у Бесарабії пов'язана з переселенським рухом різних етнічних груп із Балкан. Масове переселення болгар до Подунав'я почалося 1806 р. Тоді переселенці мали низку економічних привілеїв, що залучило частину населення Північно-східної Болгарії. Переселенці утворили на території Бесарабії 67 великих сіл і два міста: Болград і Комрат. Більшість болгарських сіл Подунав'я є однорідними за національним складом, у них мешкають носії одного або кількох болгарських діалектів. У цих населених пунктах населення спілкується на болгарських діалектах, що зберегли архаїчні риси.

Лінгвістична особливість регіону полягає в тому, що тут функціонують літературні мови та діалекти української, болгарської, гагаузької, албанської, російської, румунської мов. Взаємодія такої кількості мов і їх діалектів сприяє утворенню етнічно гетерогенних мовних спільностей, у яких мови функційно доповнюють одна одну.

Для болгар Подунав'я традиції становлять важливу частину життя, їх обрядовість засвідчує виразні національні риси й водночас зберігає немало загальнослов'янського, що зумовлено спільними генетичними джерелами. Болгари створили та зберегли яскравий ритуальний комплекс обрядових дій, що пов'язані з випіканням хліба та його використанням в обрядових діях. Лексика цих обрядів у бесарабських болгар характерна для всіх болгарських говорів Подунав'я.

Опис і систематизація терміносистеми ритуалів випікання хліба та використання виробів із тіста в обрядах становить важливе наукове завдання діалектології й етнолінгвістики. В опублікованих до сьогодні працях досліджено болгарські діалекти Бесарабії, однак немає системних описів цього шару лексики у болгарських діалектах Подунав'я [1; 2; 4; 5; 6; 10]. Досі відсутній системний опис лексико-семантичних груп лексики болгарських переселенських діалектів. Актуальними у сучасному мовознавстві є питання становлення лексико-семантичної системи мови та наповнення її груп. Для всебічного вивчення діалектної лексики потрібна повна систематизація та картографування обрядових термінів.

Слід зазначити, що болгарські переселенці у південній Бесарабії загалом зберегли той тип харчування, який був властивий їм на історичній батьківщині. На цей тип наклалися нові риси, характерні для народів, з якими співіснують болгари на півдні України. Результати спостережень свідчать, що група назв хлібу та інших виробів із тіста є, здебільшого, мовною архаїкою. Для наукового дослідження така лексика є цінним матеріалом у визначенні архаїчних рис і діагностичних маркерів бесарабських діалектів [7].

Хліб є сакральним видом їжі, становлячи основу харчування багатьох народів, він у ментальному сприйнятті слов'ян символізує працю та достаток. У бесарабських болгар існує безліч ритуальних обрядів, пов'язаних із випіканням хліба. На всі свята за звичаєм випікали великий святковий круглий хліб із витим малюнком *кравай* (Б., В., Вас., Вин., Гл., Дм., Ев., Зад., Кир., Кр., Н.Т., П., С., Ог.) або святковий кручений хліб із круглим отвором посередині *кравайчи* (Б., В., П., Кр., Н.Т., Ог., П., С.).

З особливим трепетом болгар ставляться до випікання весільного обрядового хліба, який у бесарабських болгар є символом родючості, цілісності сім'ї та шлюбу. До випікання весільного хліба допускали лише дівчат із повної сім'ї та жінок, у яких склалося щасливе сімейне життя. І досі збереглося повір'я про те, що якщо коровай вийде гарним, то й у майбутній родині буде порозуміння та достаток. Цей хліб у різних діалектах має різну назву *кара'вай* (Дм., Євг., Зад., К., Кр., Ног., Ор.), *кравай* (Б., В., Вин., Гл., Єв., Кал., Кир., Кир., Н.І., Н.Т., Кам., Ог., С., П.); *колач* (Нов., С.Т.); *самун* (Гл., Ч., Вас., Н.Т.).

Приготування тіста для весільного хліба мало магічно-символічне значення. У народних уявленнях болгар замішування та випікання хліба символізувало створення нової родини, народження потомства. У бессарабських болгар випікання короваю було з ритуальними діями. Для приготування весільного короваю існував спеціальний ритуал просіювання борошна для весільного хліба, який у різних діалектах має свої назви: *засевки* (Вин., Дм., Єв., Зад., Кал., Н.Т.); *засев* (В., Н.Т.), *прусев* (С.) / *просев* (К.). Про існування цього ритуалу пам'ятають лише в деяких селах, але пояснити, які саме обрядові дії пов'язані з ним, інформанти не змогли.

Лексико-семантична група найменувань хліба і виробів із тіста посідає одне з провідних місць у лексичній структурі болгарських говірок, вона відтворює одну з центральних для людини сфер навколишнього середовища, від самого народження супроводжує людину, символізує її долю, початок життєвого шляху, здоров'я та благополуччя. Перші обряди, у яких хліб є символом, приурочені до народження дитини. У пологовій обрядовості часто використовували прісний хліб сплющеної форми — *пита*. Прісний коржик (часто змащений медом) використовують у болгар як атрибут у різних обрядах і ритуалах. У цьому значенні *пита* відома всім балканським народам. Автори «Болгарсько-го етимологічного словника» з великою ймовірністю відносять болгарську лексему *пита* до запозичень із грецької мови: сргр. *πίτα* — «прісний хліб» [3, с. 264]. Слово *пита* [піта] є балканізмом, воно відоме більшості балканських мов: болг. *питу* 'круглий плоский хліб'; срхр. *пїта* 'пиріг'; рум. *pită* — 'хліб', у рум. діалектах — *pităn* 'ячмінний хліб низької якості'; алб. *pitë* 'вид тонкого білого хліба', тур. *pide* 'коржик, сирний пиріг', тур. уст. — *pita, pite* 'плоский хліб' [3, с. 170].

На третій день після пологів у сім'ї, де народилася дитина, влаштовувався обряд 'малка *пита*' (Кам., В., Н.І., К., Г., В., Л.) або 'пр'асна *пита*' (Вл.). Його так назвали через те, що цього дня в оселі породіллі пекли обрядовий прісний хліб *питка*. У жителів села Зоря цей обряд зветься 'родини', у мешканців сіл Вільне, Оріхівка, Суворове та Владичень — 'пануда'. На обрядодії запрошувалися тільки замійні сусідки чи родички, котрих пригощали «за здоров'я матері й дитини» печеним хлібом, змазаним медом — *питой* (Кам., З., В., Вин., Л.). Гості приносили солодощі й дарували породіллі дитячі речі, монети. У бесарабських болгар села Суворове зафіксовано ще одну назву цього обряду — *буганик*. У цьому селі існує звичай збиратися через тиждень після пологів на теплий хліб *топъл л'ан* (С.). В інших досліджуваних говірках цей обряд не виявлено. На дев'ятий день після пологів проводилася *гул'алма пита* (Кам., Н.І., Віл., В., Вин., К., Г., Ор., Л.), *питка* (З., Б.), у деяких селах такий обряд відбувався на 20-ий день (В., Вл.).

Різдвяні свята розпочиналися випіканням великого обрядового хліба, наприклад, болгари на день св. Миколи готують хліб, прикрашений християнською символікою Різдва: хліб прикрашали хрес-

том, просфорою, свічками, робили надрізи хрест-навхрест, поливаючи їх вином перед трапезою, називали його *боговица*, *никкулденски кравай* (В., Єв., Зад., Кир., Н.Т., Г., С.).

У болгарських селах Подунав'я на Різдво печуть хліб *бъдник* (Б., В., Вас., Вин., Гл., Дм., Єв., Зад., К., Кир., Кр., Н.Т., Г., П.) або *погача* (Б., В., Гл., Зад., К., Н.Т.). Деривати цього терміна мають різні ареали у болгарських діалектних зонах. Так, у південно-західних районах Болгарії — *бадняк*, у Фракії — *бъдняк*, у східних болгар поширена назва *коледна погача* [3].

Найвідомішою та найпоширенішою болгарською стравою, яку випікають на різдвяні свята, є традиційний пиріг із листового тіста з бринзою або сиром — *баница* (В., Єв., Зад., Кир., Н.Т., Г., С.). У деяких інших болгарських діалектах Подунав'я цей виріб називають *милина* (Б., В., Вас., Вин., Гл., Дм., Єв., Зад., К., Кир., Кр., Н.Т.) або *вертута* (В., Дм.). У болгарських селах готують також різновид баниці — листовий пиріг із тіста з начинкою із сиру та яєць *дръпанички* (В., Вас., Вин., Гл., Єв., Зад., К., Кир., Н.Т.) або *дърпана баница* (Г.). Різновидом баниці є також листовий пиріг із гарбузовою начинкою — *тиквеник* (Вас., Дм., Єв., Зад., К., Н.Т., Г., С.), *тиквеница* (Вин., Кир.), *тиквеник* (Б., В., Гл.). У деяких діалектах фіксуємо лексему, запозичену з румунської мови, *плачинда* (Б., Зад., К., П.). На Різдво колядуючим дітям роздавали невеликі бублики, назва яких у діалектах має чотири лексико-фонетичних варіанта: *кравайче* (Б., В., Вас., Вин., Гл., Дм., Єв., Зад., К., Кир., Кр., Н.Т., Г., П.), *кувричи* (Б., В., Гл., Зад., К., Н.Т.), *кавричи* (Зад., С.), *колачики* (Дм.).

Найменування весняних обрядових короваїв також значною мірою віддзеркалюють назви свят. На Великдень болгари печуть великодню здобу *паскин кравай* (В., Дм., Зад., Кир., С.) або *паска* (Б., Вас., Вин., Гл., К., Кр., Н.Т., Г.). У селі Євгенівка Тарутинського району в мовленні старшого покоління великодню здобу називають *сладък лъб* (Єв.). Багато інформантів згадували, що раніше на Паску випікався святковий хлібець особливої форми *кукличка* (Б., Вас., К., Кр., Н.Т.), *куклич* (Дм.), *канчики* (Н.Т.).

Під час анкетування багато інформантів згадували про хліби, які призначалися для причастя у церкві. Назви цих виробів мають різні фонетичні варіанти: *проскурка* (Б., С.), *прусурка* (Вас., Вин., Єв., Зад., Кир., Кр., Н.Т.), *нафурка* (Н.Т., Г.), *нахурка* (Гл.).

У повсякденному житті болгари самі пекли хліб. Зазвичай це був дріжджовий хліб, який готувався на домашніх дріжджах. До складу таких дріжджів входили хміль, кукурудзяне борошно, винні дріжджі. У різних говірках вони мають такі назви: *кбас* (Дм., Кир.), *путквас* (Гл., Єв., Н.Т., С.), *потквас* (Вас., Кр.), *пудбифка* (В., С.), *утарка* (Б., В., Вас., Вин., Зад., К., Кир., Н.Т.), *самун* (К.). У деяких говірках зустрічаємо згадки про хліб із кислого тіста, що називався *квасник* (Б., Вин., Гл.).

Одним із найдавніших видів хліба, відомих болгарам, є корж із прісного тіста без начинки *питка* (Б., В., Вас., Вин., Гл., Дм., Єв., Зад., К., Кир., Н.Т., Г.), *питинка* (Кр.). Зустрічаємо й інші різновиди цього виду хліба: *пазламачи* (В.), *пазлама* (Вас., Вин., Кир., Н.Т.), *пазламак* (В.), *таркалак* (Гл.), *чурек* (С.Т.).

Болгарам відома величезна кількість різноманітних страв, виготовлених із тіста. Із прісного тіста болгари печуть пиріжки з різною начинкою: *кратачки* (К., Н.Т., Г., С.), *кръстачки* (Н.Т., Г.), *просачки* (Кр.), *гизлемя* (Дм., Єв.), *мекичета* (Гл., Єв., Зад., П.); пиріжки з бринзою або сиром *ругувачки* (Б., В., Вас., Вин., С., П.), *уругувачки* (Зад., С.Т.), *базламак* (Кр., С.Т.). Із дріжджового тіста готують хліб, замішаний із бринзою: *месенце* (Єв., Н.Т.), *месянца* (Єв., Н.Т.), *наместняк* (В., Гл.), а також пиріжки з різною начинкою: *плачинки* (Б., В., Вин., Гл., Зад., Кир., Н.Т.), *плачинди* (Дм.); пиріжки з яйцями: *плачинки* (В.), *кирде* (Єв., Н.Т., П.). У деяких селах печуть дріжджовий *тутманик* (Вин., Зад., К., Кир., Г.), *тутманяк* (Н.Т.), *тукманик* (Вас.).

Наступна семантична група представлена лексемами, що номінують різновиди хлібобулочних виробів за ознакою 'борошняні вироби із здобного тіста'. У бесарабських селах болгари випікають булочки — *питиньки* (Єв., Зад., Кир.). У деяких селах випікають солодке печиво *гивречи* (Б., В., Кр.). Готують також різновид млинців та оладок — *катми* (В., Вас., Вин., Єв., К., Кир., Н.Т., Г.), *катмичета* (Дм.), *лаланги* (Кр.).

Висновки. Дослідження лексико-семантичної групи назв хліба та виробів із тіста у болгарських діалектах Подунав'я дає достатню уяву про характер діалектної лексики, її відмінні та спільні з болгарською мовою риси і збережені діалектні архаїчні ознаки. У болгарських діалектах склалася доволі повна, ємна й цілісна система назв хліба й обрядів, у яких хліб є одним із атрибутів. Більшість досліджених найменувань хліба та виробів із тіста у болгарських говірках півдня України сформувався на загальнослов'янському ґрунті. Досліджувана лексична група відбиває семантичну специфіку місцевих діалектів, їх збережені архаїчні ознаки. Болгарські діалекти зберегли національну специфіку у найменуваннях виробів із тіста. Фонетичні та словотвірні варіанти лексем, які спостерігаємо в дослідженні, свідчать про фонетичні, граматичні та лексичні особливості бесарабських діалектів. Болгарські говори півдня України становлять собою значний науковий інтерес і потребують подальших досліджень і картографування усіх лексико-семантичних груп. У цьому ми вбачаємо перспективність нашого дослідження.

Литература

1. Барболова З. Особености на българския говор на с. Червоноармейское (Кубей), Болградски район, Одеска област в Украйна. *Българските говори в Украйна*. 2-ге вид., переробл. та доп. Одеса : Астропринт, 1999. 152 с.
2. Барболова З., Колесник В. А. Говорът на българите в с. Кирнички, Бесарабия. *Българските говори в Украйна*. Одеса : Астропринт, 1998. 158 с.
3. Български етимологичен речник / ред. И. Дуриданов. София : БАН, 1999. Т. 5. 861 с.
4. Журавлев В. К. Говорът на село Криничное (Чешма-Варунта). *Материали по българска диалектология*. Москва, 1958. С. 64–166.
5. Зеленина Э. И. Словарный состав суворовского диалекта. *Статьи и материалы по болгарской диалектологии*. Москва, 1955. С. 63–114.
6. Колесник В. А. Говорът на българите в с. Криничне (Чушмелий), Бесарабия. Речник. *Българските говори в Украйна*. Одеса : Друк, 2008. 376 с.
7. Колесник В. А. Евгеновка (Арса). Ономастика. Говор. Одеса : Гермес, 2001. 228 с.
8. Речник на чуждите думи / ред. М. Филипова-Байрова, С. Бояджиев, Ел. Машалова, К. Костов. София : Изд-во на БАН, 1982. 1015 с.
9. Стойков С. Българска диалектология. София : Проф. Марин Дринов, 2002. 430 с.
10. Топалова С. Д. Говорът на българите в с. Калчево, Бесарабия. *Българските говори в Украйна*. Одеса : Друк, 2009. 258 с.

References

1. Barbolova, Z. (1999), "Dialect peculiarities of the village Chervonoarmejskoe (Kubej), Bolgrad District, Odesa Region", *Bulgarian dialects of Ukraine* ["Osobenosti na bolgarskiya govor na s. Chervonoarmeyskoye (Kubey), Bolgradski rayon, Odeska oblast v Ukrayna"], *Bolgarskite govori v Ukrayna*, Astroprint, Odesa, Vol. 2., 152 p.
2. Barbolova, Z. Kolesnik, V. A. (1998), "Bulgarian dialect of Kirnichki village, Bessarabia : Dictionary", *Bulgarian dialects of Ukraine* ["Govoryt na bolgarite v s. Kirnichki, Besarabia : Slovar"], *Bolgarskite govori v Ukrayna*, Astroprint, Odesa, 158 p.
3. *Bulgarian etymological dictionary* (1999) [*Bolgarski etimologichen rechnik*], I. Duridanov (ed.), Bulgarian Academy of Sciences, Sofia, vol. 5, 861 p.
4. Zhuravlev, V. K. (1958), "The Dialect of Krinichnoye village (Cheshma-Varunta)", *Articles and materials of Bulgarian dialects* ["Govor sela Krinichnoe (Cheshma-Varunta)"], *Statyi i materialy po bolgarskoy dialektologii*, Moscow, vol. 8, pp. 64–166.
5. Zelenina, E. I. (1955), "Vocabulary of the village Suvorovo dialect", *Articles and materials of Bulgarian dialects* ["Slovarnyi sostav suvorovskogo dialekta"], *Statyi i materialy po bolgarskoy dialektologii*, Moscow, vol. 7, pp. 63–114.
6. Kolesnik, V. A. (2008), "Bulgarian dialect of the village Krinichne (Chushmeliy), Bessarabia : Dictionary", *Bulgarian dialects of Ukraine* ["Govoryt na bolgarite v s. Krinichne (Chushmeliy), Besarabiya : Rechnik"], *Bolgarskite govori v Ukrayna*, Druk Publishing House, Odesa, vol. 4, 376 p.
7. Kolesnik, V. A. (2001), *Yevgenovka (Arsa), Onomastics, Dialekt, Dictionary* [*Yevgenovka (Arsa), Onomastika, Govor, Slovar*], Germes Publishing House, Odesa, 228 p.
8. *Dictionary of foreign words* (1982) [*Rechnik na chuzhdite dumy*], M. Filipova-Bayrova, S. Boyadzhiyev, El. Mashalova, K. Kostov (eds.), Bulgarian Academy of Sciences, Sofia, 1015 p.
9. Stoykov, St. (2002), *Bulgarian dialectology* [*Bolgarska dialektologiya*], Sofia, 430 p.
10. Topalova, S. D. (2009), "Bulgarian dialect of the village Kalchevo, Bessarabia", *Bulgarian dialects of Ukraine* ["Govoryt na bolgarite v s. Kalchevo, Besarabia"], *Bolgarskite govori v Ukrayna*, Druk Publishing House, Odesa, vol. 4, 258 p.

Умовні скорочення назв населених пунктів

- У Болградському районі: Вас. — с. Василівка; Вин. — с. Виноградне; Вл. — с. Владичень; Г. — с. Городне; Кал. — с. Калчево; Кр. — с. Криничне; Н.Т. — с. Нові Трояни; Ор. — с. Орхівка; Т. — с. Табаки; Ч. — с. Червоноармійське; В Ізмаїльському районі: Б. — с. Багате; К. — с. Каланчак; Кам. — с. Кам'янка; Кир. — с. Кирнички; Л. — с. Лощинівка;
- У Тарутинському районі: Віл. — с. Вільне; Дм. — с. Дмитрівка; Єв. — с. Євгенівка;
- В Арцизькому районі: В. — с. Виноградівка; Гл. — с. Главані; Зад. — с. Задунівка; Н. І. — с. Нова Іванівка; Ос. — с. Острівне;
- У Кілійському районі: Н. — с. Новоселівка; С.Т. — с. Старі Трояни;
- У Саратовському районі: З. — с. Зоря;
- У Ренійському районі: Наг. — с. Нагірне.

Nataliya N. GONCHAR,

Candidate of Philological Sciences (Ph.D. in Philology), Associate Professor, Izmail, Ukraine; tel.: +38 097 5117632;
e-mail: nat.gonchar7@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1295-2992/>

NAMES OF RITUAL BREAD IN BULGARIAN DIALECTS OF SOUTHERN UKRAINE

Summary. The *purpose* of the article is to describe the ritual vocabulary associated with the use of bread in the ritual calendar of Bulgarians, to study and systematize the terminological system used in the Bulgarian continuum, to study the main trends in its development in the dialects of the Lower Danube region in Southern Ukraine. The *object* of the article is the names of ritual bread and other dough products in the Bulgarian dialects. The *subject* of consideration is the description and functioning of the terminological system of bread baking and the use of dough products in the calendar and ritual system of the Danube Bulgarians of Besarabia. As a *result* of the study, the names of bread and dough products operating in the Bulgarian dialects between the Dniester and Danube rivers are analyzed and classified. The rituals associated with baking bread for various religious and family holidays among the Bulgarians of the Lower Danube region are described. **Conclusions.** In the Bulgarian dialects, there is a fairly complete, capacious and integral system of names for bread and rituals where it is used. The study of the lexical and thematic layer of the names of bread and other dough products gives a sufficient idea of the nature of the dialect vocabulary and its archaic features.

Key words: Bulgarian dialects, multilingualism, ritual vocabulary, bread, dough products, Besarabia, South of Ukraine, Lower Danube region.

Статтю отримано 15.03.2024 р.